

Kodu Soomes

INFOT MUULASTELE ELAMISEST,
ÕPPIMISEST JA SOTSIAALSEST KAITSEST

TYÖMINISTERIÖ

SISUKORD:

SISSEJUHATUS	3
INTEGREERUMINE?.....	3
ÕIGUS SOTSIAALKAITSELE	3
1. MUULASENA SOOMES	4
TÕLGI ABI VÕIB PALUDA	4
KEELE ÕPPIMINE	4
NII NAISED KUI MEHEDE KÄIVAD TÖÖL	4
TÖÖJÕUBÜROO TEENUSED	4
UUED INIMESED, ERINEV ELUVIIS	5
2. KODUVALD/LINN JA ELAMINE	5
LINNA/VALLA ELANIKE ÕIGUSED	6
ELAMINE – OMAS VÕI ÜRIKORTERIS	6
• Üürikorter	6
• Üürileping.....	6
3. ELAMISPÕHINE JA MUU SOTSIAALKAITSE.....	6
KELA TOETUSED	7
• Haiguspäevaraha.....	7
• Ravimite hüvitamine	8
• Elamistoetus.....	8
TÖÖTERVISHOID.....	8
TÖÖTUSTOETUSED	8
• Töötuspäevaraha	8
• Tööturutoetus.....	8
• Palgapõhine töötuspäevaraha	8
PENSIONID	9
• Rahvapension.....	9
• Tööpension.....	9
MUULASE ERITOETUS	9
TOIMETULEKUTOETUS	10
SOTSIAALHOOLDUSE KLIENDI SEISUND JA ÕIGUSED	10
SOTSIAALVOLINIK.....	10
4. PUHKUSED PEREKONDLIKEL PÕHJUSTEL.....	10
EMADUSPUHKUS	10
ISADUSPUHKUS	10
VANEMATEPUHKUS.....	11
HOOLDEPUHKUS	11
LAPSETOETUS	11
BEEBITOETUS.....	11
5. LASTEAIAD JA KOOLIEELNE KASVATUS.....	11
LASTEAED VÕI PERELASTEAED?.....	12
LASTEPARGID	12
AVALIKUD LASTEAIAD.....	12
LASTEHOID INTEGREERIMISKOOLITUSE AJAL	12
LASTEAIAKOHA TAOTLEMINE	12
LASTEAIAMAKSUD	12
NULLKLASSID	12
NOORTE HARRASTUSTEGEVUS	12

6. ABIELU LAHUTAMINE	13
ALIMENDID	13
ELATUSTOETUS.....	13
7. KOOLISKÄIMINE JA ÕPPIMINE	13
PÕHIKOOLO.....	13
• <i>Toitlustus</i>	14
• <i>Usuõpetus</i>	14
GÜMNAASIUMID JA KUTSEALASED ÕPPEASUTUSED	14
INTEGREERIMISKOOLITUS	14
KÕRGKOOLOID, KUTSEKÕRGKOOLOID JA ÜLIKOOLOID	14
RAHVAKOOLOID.....	15
RAHVAÜLIKOOLOID	15
ÕPPETOETUS	15
KOOLITUSTOETUS	15
8. TERVISHOID	15
TERVISEKESKUSED	15
NAISTENÕUANGLAD	16
LASTENÕUANGLAD	16
KOOLITERVISHOID	16
HAIGLAD.....	16
ERAARSTID	17
RAVIMID	17
PATSIENDI ÕIGUSED	17
9. INVATEENUSED.....	17
KELA TOETUS PUUETEGA INIMESTELE JA KROONILISTELE HAIGETELE	18
• <i>Erihooldetoetus lapse vanematele</i>	18
• <i>Haige või puudega lapse hooldetoetus</i>	18
• <i>Invatoetus</i>	18
• <i>Taastusravi</i>	18
10. TEENUSED VANURITELE.....	18
KODUTEENUSED	18
HOOLDEKODUD JA VANADEKODUD.....	19
11. KUIDAS SOTSIAALSET KAITSET RAHASTATAKSE?	19
12. KUST SAADA ABI PROBLEEMOLUKORDADES?	19
TÄHTSAD TELEFONINUMBRID	19
HÄDAOLUKORD	19
VAIMSE TERVISE HOOLE JA KRIISITEENUSED.....	19
VAIMSE TERVISE HOOLDEBÜROOD JA PERENÕUANGLAD.....	20
TURVAKODUD.....	21
A-KLIINIKUD	21
ÕIGUSABI.....	21
VÄHEMUSTEVOLINIKUBÜROO.....	21
PAGULASTE NÕUSTAMISKESKUS	21
ERAJURISTID	22
RAHVUSVAHELINE INIMESTE OTSING	22
KASULIKUD VEEBIAADRESSID.....	22

Sissejuhatus

Tere tulemast Soome! See juhis tutvustab elamist, tegutsemist ja õppimist Soomes. Siin käsitletakse lühidalt kõige tähtsamaid avalikke teenuseid ja sotsiaaltoetusi, mida inimene vajab erinevatel eluperioodidel.

Muulaste all mõeldakse pagulasi, immigrante, Soome naasjaid ja muid välismaaalasi. Muulasel on võimalik saada teenuseid ja sotsiaaltoetusi, mis hõlbustavad elamist uues keskkonnas. Muulase õigused ja kohustused olenevad sellest, kas ta kolib Soome Euroopa Liidust, Euroopa majandusühenduse maadest või mujalt. Teenuste eesmärgiks on, et muulane kohaneb Soome eluga ning omandab sellised teadmised ja oskused, mis võimaldavad tal Soomes toime tulla.

Töö ja töökohaga seotud küsimustes on abiks tööjõubürood. Tööjõubüroodes on ka tööandjateenused: www.mol.fi Infot uue kodumaa kohta saab ka aadressil www.suomi.fi

Integreerumine?

Integreerumisega mõeldakse seda, et muulane omandab sellised teadmised ja oskused, mille abil ta saab uuel kodumaal hakkama ja võib osaleda tööelus ning ühiskonnas võrdväärse liikmena.

Et parandada muulaste võrdväärseid võimalusi soome ühiskonnas elamisel, on vastu võetud integreerimisseadus (Seadus jõustus 1.5.1999). Integreerimisplaanile on õigus neil muulastel, kes on asunud Soome elama pärast 1.5.1997 ja elavad alaliselt Soomes ning on töötajad või saavad toimetulekutoetust. Integreerimisplaani võib teha kõige rohkem kolmeks aastaks. Plaanis fikseeritakse näiteks see, kuidas muulane omandab soome või rootsi keele oskuse ja põhiteadmised soome ühiskonnast. Integreerimisplaani tehakse selleks, et hõlbustada Soomes kodunemist.

Lisainfo: www.mol.fi

Õigus sotsiaalkaitsele

Muulasel on õigus elukohapõhisele sotsiaalkaitsele Soomes riiki saabumisest alates juhul, kui tal on kavatsus jääda siia alaliselt elama ja kui tal on lisaks sellele elamisluba üheks aastaks (kui temalt nõutakse sellist luba).

Soome elama asumist peetakse alaliseks siis, kui inimene asub siia Soome naasjana, pagulasena või kui asüülitaotlejale on antud elamisluba vähemalt aastaks. Soomes elamist peetakse alaliseks ka juhul, kui inimene asub siia elama perekondlikel põhjustel või kui tal on Soomes alaline töö või kui tema töö Soomes kestab vähemalt kaks aastat. Eelduseks on seejuures, et muulane ka faktiliselt elab Soomes. Lühemaks ajaks Soome tulnud inimesi ei peeta Soomes alaliselt elavateks. Ka neid, kes tulevad Soome ainult õppimise eesmärgil, ei peeta tavaliselt Soomes alaliselt elavateks, seega ei ole neil õigust saada Kela poolt jagatavat sotsiaalkaitset.

Lisainfo: www.kela.fi

1. Muulasena Soomes

Muulaste kohanemist soome ühiskonnas edendatakse ja hõlbustatakse mitmesuguste meetmetega. Soomes on 446 valda. Iga inimene, kes tuleb Soome kavatsusega asuda siia alaliselt elama, on mingi valla elanik. Vald on ühest või mitmest külast koosnev ala, kus aetakse ühiseid asju. Ka linnad on juriidilises mõttes vallad. Kõigil valla elanikel on põhiliselt samad õigused ja kohustused. Paljudes valdades on olemas muulaste vastuvõtmisega tegelev üksus või töötaja, kellelt saab nõu ja abi. Paljudes linnades on rahvusvaheline kohtumispaik, kus muulased ja soomlased võivad üksteisega tuttavaks saada, vahetada kogemusi ja tegelda mitmesuguste harrastustega.

Tõlgi abi võib paluda

Kui oma keeleoskus ei ole asjaajamiseks piisav, võib ametivõimudelt paluda tõlgi abi. Tõlgi vajadusest tuleb ametivõimudele ette teatada. Ametivõimud muretsevad tõlgi. On tähtis, et klient on kokkulepitud ajal ka ise kohal. Tõlgi abi on võimalik saada ka töajubüroodes. Tõlgi ülesandeks on ainult tõlkida ehk vahendada kõne ühest keelest teise. Tõlki seob alati vaikumiskohustus.

Keele õppimine

Riigi keele omandamine aitab ühiskonda sisse elada ja hõlbustab igapäevastes olukordades toime tulemist. Soomes on kaks ametlikku keelt, soome ja rootsi. Töölus on soome keele oskus vältimatu. Täiskasvanud muulased võivad õppida keelt täiskasvanute koolituskeskustes, õhtugümnaasiumides, rahvaulikoolides ning ülikoolide ja kõrgkoolide keeltekeskustes. Lähemat informatsiooni keelekursuste kohta saab töajubüroodest.

Infot saab ka õppeasutuste veebilehekülgedelt ja Haridusameti veebileheküljelt www.oph.fi

Nii naised kui mehed käivad tööl

Soomes on nii meestel kui naistel põhimõtteliselt samad võimalused hariduse omandamiseks ja töökoha saamiseks. Ka naised käivad tavaliselt tööl väljaspool kodu. Kui töösaamine osutub raskeks, tasub välja selgitada, millist muud tegevust töötutele pakutakse. Töajubürood aitavad töö otsimisel ja koolitusele pääsemisel. Infot saab ka oma ettevõtte asutamise kohta. Ka tööandjad võivad suhelda töajubüroodega. Muulaste ettevõtteid rahastatakse samadel tingimustel kui soomlaste ettevõtteid. Soome riigil on oma rahastusfirma Finnvera Oyj. See edendab ettevõtete asutamist andes toetusi ja ekspordigarantiisid.

Lisainfo: www.finnvera.fi

Töajubüroo teenused

Töajubürood on riigi alluvuses tegutsevad asutused, mis aitavad inimesi näiteks tööotsimise ja tööhõive, töötuskaitse, kutsevaliku ja ametialase karjääri, koolituse saamise ja ettevõtjaks hakkamisega seotud küsimustes. Mõnedes töajubüroodes on ka eraldi muulaste teenindamisele spetsialiseerunud ametnikke. Töajubüroodest saab infot ka töölubadega seotud küsimustes. Kõik töajubüroo teenused on tasuta.

Tööandjad teatavad suuremast osast vakantsetest töökohtadest töajubüroole. Tööd võib otsida lisaks töajubüroodele ka muude kanalite kaudu, näiteks ajalehekuulustuste põhjal või ise otse tööandjaga kontakti võttes.

Töøjõubüroos on võimalik kasutada nii töøjõukonsultandi isiklikke teenuseid kui ka end ise teenindada. Töövahenduses võivad end tööotsijateks registreerida nii töölkäivad inimesed kui ka töötud. Töötustoetuse saamiseks tuleb end alati kindlasti tööotsijaks registreerida. Tööotsijaks registreerunu saab töökoha otsimisel ka töøjõukonsultandi abi. Juhul, kui tööotsija tööleidmiskused vajavad parandamist, võib ta osaleda töøjõubüroo poolt korraldatud tööotsimiskursustel.

Tööotsijale on abiks ka Tööliin. Tööliinile võib helistada E-R kl 8.00-19.00 kohaliku kõne hinnaga kogu Soomest (8,21 snt/kõne + 1,47 snt/min, mobiiltelefonilt 29,26 snt/min). Tööliini töøjõukonsultandid teenindavad ja nõustavad isiklikult teenindusnumbritel: 0203 66066, 0203 66022, 0203 66077 ja 020360011.

Töøjõubüroo ja tööministeeriumi www.mol.fi teenustega seotud küsimusi võib esitada ka elektronposti teel aadressil tyolinja@mol.fi.

Uued inimesed, erinev eluviis

Kõige loomulikum viis uue elukohamaa eluviisi tundmaõppimiseks on tutvumine teiste inimestega. Soomlastega võib kontakte sõlmida lähiümbruskonnas, kasvõi oma õues või mitmesuguste harrastuste kaudu, näiteks spordiühingutes ja rahvaülikoolide õpperühmades. Ka mitmesugustel organisatsioonidel võib olla sinu kodukohas sõprusringe ja harrastusrühmi. Emal ja isal tasuta kohe algusest peale osaleda lasteaedade ja koolide poolt lastevanematele korraldatud tegevuses.

Kõige paremaks toeks uues keskkonnas on muulasele oma perekond, sugulased ja sõbrad. Võõrsil elades märkavad inimesed peagi, kui tähtsad on neile emakeel, oma kultuuri eluviis, toit, muusika ja sotsiaalne suhtlemine.

Paljudes kohtades tegutsevad muulaste ühingud ja sõprusringid. Soome Punane Rist (SPR) aitab vajaduse korral tugiisiku või sõprus perekonna leidmisel. Sõbrad ja sõprus perekonnad soovivad tutvuda pagulaste ja teiste muulastega ning aitavad neid hea meelega uue elu alustamisel.

Lisainfo www.redcross.fi

2. Koduvald/linn ja elamine

Pärast seda, kui muulane on märgitud alalise elanikuna Soome rahvastikuregistrisse, on tal olemas oma koduvald. Selleks tuleb magistraadile esitada elukohavahetusteatis.

Lisainfot registreerimise kohta saab magistraadist, mille kontaktandmed on ära toodud kodukoha telefonikataloogis, vt. magistraat.

Elukohavahetusest võib teatada ka telefoni teel numbril 0203 456 456 (soome keeles) või 0203 457 457 (rootsi keeles) ja interneti kaudu www.vaestorekisterikeskus.fi või posti teel www.posti.fi

Linna/valla elanike õigused

Igal Soome kodanikul, kes on vähemalt kaheksateist aastat vana, on õigus hääletada üleriigilistel valimistel ja referendumitel. Igal Soome kodanikul ja riigis alaliselt elaval välismaalasel, kes on vähemalt kaheksateist aastat vana, on õigus hääletada kohalikel valimistel ja kohalikel referendumitel.

Lisainfo: www.finlex.fi

Soomes valitakse üldvalimistel parlament, vabariigi president, valdade/linnade volikogud ja Euroopa parlamendi liikmed (16).

Lisainfo: www.suomi.fi

Elamine – omas või üürikorteris

Suurem osa soomlastest elab omandkorterites, mille ostmiseks nad võtavad laenu. Laen võetakse tavaliselt pangast ja laenust makstakse intressi. Laenu tähtaegade ja maksetingimuste kohta tasub eelnevalt küsida pankadest pakkumised.

- **Üürikorter**

Pagulastele ja osale muulastest hangivad esimese alalise üürikorteri ametivõimud. Pärast seda hangib igaüks ise endale korteri.

Kortereid üürivad lisaks valdadele/linnadele ka näiteks kindlustusfirmad, kogudused ning mitmesugused fondid ja ühingud. Õppuritele üürivad kortereid õppurite korterifondid. Korteri võib üürida ka eraisikult või vahendajalt. Sel juhul tuleb tavaliselt maksta teatud summa üüri garantiina või üüriavansina.

Uude korterisse kolimisel tuleb tutvuda maja sisekorra eeskirjadega. Neis on ära toodud juhised ja ettekirjutused, mida selles majas elades tuleb järgida.

- **Üürileping**

Korteri üürija teeb korteri omanikuga üürilepingu. Leping fikseeritakse üüri suurus ja selle maksmise viis. Üür makstakse tavaliselt ette kuu alguses. Peale selle fikseeritakse lepingu tähtaeg, kui pikaks ajaks korter üüritakse. Leping võib teha ka tähtajata. Kui üüri ei maksta ettenähtud ajal või üürilise eluviis häirib naabreid, võib üürileandja üürisuhte lõpetada. Sel juhul peab üürnik korteri vabastama. Üürilepingu võib lõpetada ka kiiresti. Korteri üürimine on reguleeritud üüriseadusega. Probleemolukordades on võimalik saada õigusabi valla/linna õigusabibüroolt.

3. Elamispõhine ja muu sotsiaalkaitse

Soome seadusega ettenähtud sotsiaalkaitse jaguneb elamisel põhinevaks ja töötamisel põhinevaks sotsiaalkaitseks.

Elamisel põhinevaks sotsiaalkaitseks on minimaalne pensionikaitse ja toimetulekukaitse haiguse ja töötuse korral ning toetus perekondadele lastega seotud väljaminekutest. Suurem osa soome sotsiaalkaitsest on elamispõhine: toetuski makstakse eelkõige ainult Soomes elavatele inimestele. Täiesti elamispõhised on Kela poolt makstavad sotsiaaltoetused, valdade poolt korraldatud sotsiaal- ja tervishoiuteenused, töötuskassade poolt pakutav töötuskaitse ning töökohakassade korraldatud haiguskindlustus.

Õigus sotsiaalsele kaitsele võib tekkida ka rahvusvahelise lepingu või määruse alusel. Sellisteks on Euroopa ühenduse sotsiaalkaitse alane seadusandlus ja sotsiaalkaitselepingud.

Rahvusvahelise sotsiaalkaitse seadusandluse kohaldamisel lähtutakse tavaliselt sellest, kus inimene töötab, mitte sellest, kus ta elab. Täpsemat infot EÜ seadusandlikest aktidest ja sotsiaalkaitselepingutest ning nende mõjust sotsiaalsele kaitsele võib küsida Kela kontoritest.

Kela kaudu toimuva sotsiaalse kaitse puhul loetakse inimene Soomes elavaks juhul, kui tal on siin pühikorter ja kodu ja kui ta pidevalt elab põhiliselt siin.

Elamispõhise sotsiaalkaitse alla võtmist tuleb taotleda Kelalt blanketiga Y77. Taotlus tuleb jätta taotleja kodukohta Kela kontorisse. Taotleja saab Kelalt kirjaliku otsuse, mille võib vaidlustada. Kui otsus on positiivne, saadetakse taotlejale ka Kela kaart. Ühekordse iseloomuga toetusi võib taotleda eraldi blanketidega.

Inimesel, kes loetakse Soomes elavaks, on õigus taotleda järgmisi Kela kaudu saadavaid toetusi samuti nagu teistelgi Soomes elavatel isikutel:

- ❖ lapsetoetus
- ❖ ematoetus
- ❖ haiguspäevarama
- ❖ vanemapäevarama
- ❖ haiguskindlustuse ravihüvitised
- ❖ töötuspäevarama ja tööturutoetus
- ❖ lapsehooldetoetus
- ❖ invaliidsustoetus
- ❖ Kela korraldatud taastusravi ja taastusraviraha
- ❖ rahvapension ja perepension
- ❖ pensionäri elamistoetus ja üldine elamistoetus
- ❖ laste koduhoolde- ja erahooldetoetus
- ❖ koolisõidutoetus

Lisainfo: www.kela.fi

Töötamisel põhineva sotsiaalse kaitse alla kuuluvad palgal põhinevad pensionid, õnnetusjuhtumikindlustus ning kaitse tööõnnetuste ja kutsehaiguste puhuks. Töötamisel põhineva sotsiaalse kaitsega tegelevad erakindlustusfirmad ja Eläketurvakeskus.

Kela toetused

Kõik Soomes alaliselt elavad inimesed kuuluvad haiguskindlustuse alla. Kela hüvitab osa eraarstide, eraurimis- ja raviasutuste ning ravimitega seotud kuludest. Peale selle kuulub haiguskindlustussüsteemi ka õigus saada haiguspäevarama ning ema-, isa- ja vanematetoetust.

• Haiguspäevarama

Kui arst konstateerib, et (16-64-aastane) töötaja on pikemat aega töövõimetu, makstakse talle haiguse aja eest haiguspäevarama. Omavastutusaeg, mille eest päevarama ei maksta, on umbes kaks nädalat (haigestumispäev ja üheksa järgmist tööpäeva). Haiguspäevarama suurus arvestatakse töötulude alusel ja see kuulub maksustamisele. Päevarama makstakse kõige rohkem 300 päeva eest. Kui haigestunud ei ole olnud tulusid või tema tulud on olnud väga väikesed, võidakse talle maksta miinimumpäevarama juhul, kui haigus on kestnud kauem kui 55 päeva.

- **Ravimite hüvitamine**

Ravimeid müüvad apteegid. Osa ravimite saamiseks peab olema arsti poolt väljastatud retsept, teiste ravimite saamiseks seda pole vaja. Haiguskindlustus ehk praktiliselt Kela hüvitab teatud osa arsti poolt määratud ravimite hinnast. Mõnede raskete haiguste ravimiseks vajalikud ravimid hüvitatakse peaaegu täies ulatuses.

- **Elamistoetus**

Kela maksab väikeste sissetulekutega inimestele elamistoetust, mille suurus oleneb perekonna suuruselt ja tuludest, elamiskuludest, korteri suuruselt jms. Pensionäridele on oma elamistoetus ja õppuritele elamislisa. Kas õppur saab elamislisa või üldist elamistoetust, oleneb tema elamistingimustest ja perekondlikest suhetest.

Töotervishoid

Tööandjad võimaldavad oma töötajatele tervishoiuteenuseid. Täiendavat infot töotervishoiu kohta saab oma töökohast.

Õnnetusjuhtumikindlustus

Kõik tööandjad on kohustatud võtma oma töötajatele õnnetusjuhtumikindlustuse. See hüvitab tööõnnetusest ja kutsehaigusest tingitud tuludekaotuse ja peale selle mitmesuguseid ravi- ja muid kulusid. Surmajuhumite korral makstakse omastele peregensioni ja matusetoetust.

Töötustoetused

Kui inimene jääb töötuks või kui ta lõpetab õpingud, aga töökohta ei ole, tasub tal registreerida ennast tööjübüroos töotsijaks. Töötustoetuse saamise eelduseks on, et inimene on tööjübüroos arvel. Ka omavastutusaeg, mille eest töötustoetust ei maksta, algab üldjuhul tööjübüroos arvelevõtmisest. Töötust põhitoetust maksab Kela. Palgal põhinevat ehk palgapõhist töötuspäevaraha maksab töötuskassa oma liikmetele.

- **Töötuspäevaraha**

Töötust töotsija võib saada Kelalt töötust põhispäevaraha juhul, kui ta on viimase kahe aasta ja nelja kuu (28 kuu) jooksul olnud palgalisel tööl kümme kuud või kui ta on tegutsenud töötustele eelnenud nelja aasta jooksul ettevõtjana kaks aastat. Taotleja peab olema kogupäevatööd taotlev, 17-64-aastane ja töövõimeline. Ta peab olema registreeritud tööjübüroos töotsijaks. Töötuspäevaraha makstakse kõige rohkem 500 päeva eest. Päevaraha suurus on kõigile sama ja see kuulub maksutamisele.

- **Tööturutoetus**

Muulastele makstakse tööturutoetust kolme esimese Soomes elatud aasta jooksul integreerimistoetusena. Integreerimistoetuse saamise eelduseks on, et muulasele on koostatud tööjübüroo ja valla/linna koostöna integreerimisplaan. Kui töötule ei maksta enam palgapõhist töötust toetust või kui töötul ei ole õigust saada töötuspäevaraha, on võimalik talle maksta Kelast tööturutoetust. Taotleja peab olema kogupäevatööd otsiv, 17-64-aastane ja töövõimeline. Ta peab olema registreerunud tööjübüroos töotsijaks. Alla 25-aastaselt töötult töotsijalt eeldatakse ka seda, et tal on kutsealane väljaõpe ja et ta ei ole keeldunud pakutud tööst või õppimisvõimalusest. Tööturutoetuse maksamisele ei ole määratud ajalist piiri. Abikaasa tulud võivad seda toetust vähendada või lõpetada selle saamise täiesti. Toetus kuulub maksutamisele.

- **Palgapõhine töötuspäevaraha**

Ametiliitude juures tegutsevad töötuskassad maksavad oma töötust jäänud liikmetele päevaraha. Selle suurus määratakse enne töötust jäämist saadud palga alusel ja see on

tavaliselt suurem kui Kela poolt makstav töötustoetus. Seda võib saada umbes kaks aastat. Seejuures on vältimatuks eelduseks see, et töötaja on astunud töötuskassa liikmeks vähemalt kümme kuud enne töötuse algamist ja et ta on maksnud ettenähtud liikmemaksud. Sellepärast peaks igaüks kohe pärast töö saamist välja selgitama, millise töötuskassa liikmeks ta võib astuda.

Pensionid

Vanurite toimetulek on Soomes kindlustatud rahvapensioniga ja tööpensionidega. Välismaalase õigus pensionidele oleneb Soomes elamise ja töötamise ajast. Võid küsida Kela kontorist, kas sinu perekonna vanuril või puudega inimesel on õigus pensioni saada ja kui suur see pension oleks. Kui pensioni ei maksta, võib vanur taotleda toimetulekutoetust vallalt/linnalt. Kõik pensionid kuuluvad maksustamisele. Aga isik, kes saab ainult rahvapensionit, ei pea praktiliselt tulumaksu maksma. Üldine pensioniiga on Soomes 65 aastat. Ennetähtaegsed pensionid võimaldavad pensionilejäämist ka enne üldist pensioniiga, aga sel juhul võib pension olla väiksem. Kesksseteks pensionivormideks on rahvapension ja tööpension. Nendele lisaks võidakse teatud eeldustel maksta ka pere- ja töötuspensionit. Rahvapensionit maksab Kela ja tööstaažil põhinevat tööpensionit maksavad tööpensioniametid. Töövõimetuspensionit makstakse alla 65-aastasele inimesele juhul, kui ta ei ole haiguse või puude tõttu võimeline tegema oma endist tööd või muud vastavat tööd. Pensionit hakatakse maksma tavaliselt pärast haiguspäevaraha lõppemist ehk umbes aasta pärast töövõimetuse algamist. Pensionär võib saada ka elamistoetust, mis määratakse tema kõikide tulude suuruse ja elamiskulude põhjal. Peale selle võidakse maksta ravitoetust. Selle eesmärgiks on toetada haige ja puudega pensionäri elamist omas kodus ja kodus toimuvat ravi. Elamistoetus ja ravitoetus ei kuulu maksustamisele.

- **Rahvapension**

Soomes alaliselt elavad välismaalased saavad rahvapensionit juhul, kui nad on elanud Soomes teatud minimaalse aja (kõige pikem nõutud periood on 5 aastat pidevat elamist Soomes). Rahvapensionit suurust määratakse muude pensionide ja Soomes elatud aja järgi. Rahvapensionit suurusele avaldavad mõju ka elukoht ja peresuhted.

- **Tööpension**

Töölt pensionile jäänud inimene saab tööpensionit. Pensionit suurust oleneb töötaja tööstaažist ja palga suurusest. Tööpensionit koguneb igalt töötatud aastalt. Tööandja kohuseks on maksta seaduses ettenähtud tööpensionimaksud, millest osa maksab tööandja ja osa peetakse kinni töötaja palgast.

Muulase eritoetus

2003. aasta oktoobri alguses jõustub uus majandusliku toetuse vorm, millega kindlustatakse toimetulek vanaduse ja töövõimetuse korral sellisele Soomes elavale muulasele, kes muidu vajaks pikaajalist toimetulekutoetust vallalt/linnalt. Suurim rühm, keda nüüd kinnitatud eritoetus hõlmab, on ingerlastest Soome naasjad. Eritoetus on oma iseloomult sotsiaalhoolduse alla kuuluv vajaduspõhine sotsiaaltoetus. Toetuse saamise eelduseks on vähemalt 65 aasta vanus või töövõimetus. Lisaks sellele eeldatakse, et toetuse saaja on enne eritoetuse saamist elanud Soomes pidevalt vähemalt viis aastat. Eritoetus on maksimaalselt täieliku rahvapensionit suurune ja saaja ei pea sellest tulumaksu maksma. Toetuse suurust mõjutavad lisaks taotleja tuludele ka tema abikaasa tulud ning taotleja ja tema abikaasa omand. Eritoetuse maksmise eest hoolitseb Kela.

Lisainfo: www.kela.fi

Toimetulekutoetus

Toimetulekutoetus on sotsiaalhoolduse alla kuuluv viimasena rakendatav majanduslik toetus. Selle eesmärgiks on toimetuleku kindlustamine ja iseseisva elamise edendamine. Inimesel on õigus saada toimetulekutoetust juhul, kui ta ei saa oma tööst või muust toimetulekukaitsest piisavat toimetulekut. Toimetulekutoetuse suurus määratakse inimesel kasutada olevate tulude ja ressursside põhjal. Lisainfot saab sotsiaalbüroost.

Sotsiaalhoolduse kliendi seisund ja õigused

Kliendil on õigus saada head sotsiaalhoolekannet ja kohtlemist ilma diskrimineerimiseta. Sotsiaalhoolduse kliendi seadus hõlmab kogu sotsiaalhooldust. Põhireeglina on kliendil õigus saada enda kohta andmeid. Aga tal on ka kohustus anda ametivõimudele enda kohta andmeid. Ametivõimudel on vaikimiskohustus. See tähendab seda, et konfidentsiaalseid andmeid ei anta ühelegi kõrvalisele isikule, isegi sugulastele mitte.

Lisainfot saab sotsiaalbüroost ja voldikust Sotsiaalhoolduse kliendi seisund ja õigused. Voldikut saab sotsiaalbüroodest. See on ka internetis www.stm.fi Voldik on tõlgitud rootsi, saksa, vene, inglise ja somaali keelde. See on olemas ka lihtkeeles kirjutatud kujul soome ja rootsi keeles.

Sotsiaalvolinik

Igal vallal/linnal on olemas sotsiaalvolinik. Kui klient ei ole rahul talle osaks saanud teenindamise või kohtlemisega, võib ta pöörduda sotsiaalvoliniku poole.

Sotsiaalvolinik nõustab ja abistab sotsiaalhoolduse kliente. Ta teavitab kliente nende õigustest ja jälgib, kuidas kliente vallas/linnas koheldakse. Koduvalla/linna sotsiaalbüroo annab nõu, kuidas sotsiaalvolinikuga kontakti võtta.

4. Puhkused perekondlikel põhjustel

Lapse sünni puhul ja hoolduseks on vanematel õigus saada puhkust perekondlikel põhjustel. Sellisteks puhkusteks on emaduspuhkus, isaduspuhkus, vanematepuhkus (ka osaline) ja hooldepuhkus (ka ajutine ja osaline). Emadus-, isadus- ja vanematepuhkuse aja eest maksab Kela vanematepäevaraha, mille suurus oleneb vanemate sissetulekust. Vanematele, kes tööl ei käi, makstakse argipäevade eest miinimumpäevaraha. Hooldepuhkuse ajalt makstakse koduhooldetoetust. Vanematepäevarahad ja koduhooldetoetus kuuluvad maksustamisele.

Emaduspuhkus

Emaduspuhkus algab umbes kuu aega enne lapse oodatavat sünniaega. Puhkuse kestus on 105 tööpäeva. Emaduspuhkuse ajalt maksab Kela emale ematoetust, kui ema on elanud Soomes vähemalt 180 päeva vahetult enne lapse oodatavat sünniaega.

Isaduspuhkus

Isal on õigus saada 18 tööpäeva isaduspuhkust emadus- ja vanematepuhkuseraha saamise perioodi jooksul. Need 18 puhkusepäeva võib pidada kõige enam neljas jaos. Sellele lisaks saab isa 1-12 tööpäeva täiendavat isaduspuhkust juhul, kui ta peab vanematepuhkust vähemalt 12 tööpäeva vanematerahaperioodi lõpul. Siis võib ema kas asuda uuesti tööle või pidada näiteks korralist puhkust. Isaduspuhkuse aja eest maksab Kela isadusraha, kui isa on töölt vabastatud ja hooldab kodus last.

Vanematepuhkus

Vanematepuhkus algab vahetult pärast emadusrahaperioodi lõppu ja selle kestus on 158 tööpäeva. Vanematepuhkuse aja eest makstakse vanemateraha kas emale või isale. Vanemad lepivad omavahel kokku, kumb neist hooldab kodus last. Vanematerahaperioodi võib ka jagada vanemate vahel. Vanematepuhkust võib pidada ka osaliselt, sel juhul võivad isa ja ema kordamööda hoida kodus last ja olla osapäevatööl. Üks vanematest võib hoida last näiteks hommikupoolikul, teine õhtupoolikul või siis lapsehoidmise ja töölkäimise võib jagada vaheldumisi kogupäevadele või nädalatele. Isa ja ema lepivad oma tööandjatega kokku osapäevatööle üleviimise osas. Leping osapäevatöö kohta tuleb teha vähemalt kaheks kuuks.

Hooldepuhkus

Alla 3-aastase lapse vanemal on õigus jääda koju last hoidma töösuhet katkestamata. Tal on õigus tööle tagasi tulla endistel tingimustel. Hooldepuhkust võib saada vanematepuhkuse ja isaduspuhkuse pikenduse lõppedes ja seda võib pidada nii kaua kuni noorim laps saab kolme aastaseks. Hooldepuhkuse aja eest maksab Kela koduhooldetoetust.

Osalist hooldepuhkust võib saada kuni selle aasta lõpuni, mille jooksul laps hakkab käima põhikoolis. Osalisele hooldepuhkusele jäädes hakkab lapsevanem tähtajaliselt töötama lühendatud tööajaga. Osalise hooldepuhkuse aja eest makstakse osalist koduhooldetoetust.

Alla 10-aastase lapse ootamatu haigestumise korral on isal või emal õigus jääda ajutisele hooldepuhkusele kõige rohkem neljaks tööpäevaks. Haige lapse hooldusõiguse eelduseks on, et mõlemad vanemad töötavad väljaspool kodu.

Lapsetoetus

Lapsetoetust makstakse lapse vanematele iga Soomes elava alla 17-aastase lapse pealt. Lapsetoetuse suurus oleneb laste arvust. Üksikhooldaja saab iga lapse pealt kõrgendatud lapsetoetust. Lapsetoetus ei kuulu maksustamisele. Lapsetoetust taotletakse Kelalt.

Beebitoetus

Soomes elaval last ootaval emal on õigus saada raseduse lõpus beebitoetust. Beebitoetuse saamise eelduseks on, et ema on käinud nõuandlas või arsti juures arstlikus kontrollis enne neljanda raseduskuu lõppemist. Beebitoetuse võib välja võtta kas beebipakina või maksuvaba rahasummana. Paki väärtus on aga tunduvalt suurem kui kui rahaline toetus. Beebipakk sisaldab kõrgekvaliteedilisi beebiriideid ja hooldustarvikuid. Sellest piisab täiesti beebihoidmise alustamiseks.

5. Lasteaiad ja koolieelne kasvatus

Lasteaedade all mõeldakse lastehoidmist väljaspool kodu. Koolieelne kasvatus on lasteaedades antav kasvatus, õpetus ja hooldus. Lasteaedade ja koolieelse kasvatus eesmärgiks on vanemate toetamine laste kasvatamisel ja laste arengu, kasvamise ja õppimise edendamise koostöös peredega. Samas saab laps ka mängukaaslasi ja tutvub soome eluviisi ja keelega. Lasteaedades toetatakse ka lapse oma kultuuri ja emakeelt, kuna on tähtis, et laps valdaks oma emakeelt. Vanemad võivad alati lasteaia personaliga vestelda ja esitada oma soove lapsega seotud küsimustes.

Lasteaed või perelasteaed?

Lastehoiuvõimaluse korraldab koolieelikutele koduvald/linn. Lastehoid on korraldatud tavaliselt nii, et see toimub kas lasteaias või perelasteaias. Lasteaias lapsi hoitakse rühmades, kus on vastava hariduse saanud personal. Perelasteaias hoiab valla/linna poolt palgatud perelasteaednik oma kodus mõnest lapsest koosnevat rühma. Lisaks valla/linna lasteaedadele on ka eralasteaedu ja -perelasteaednikke. Laps võib olla lasteaias kogu päeva, osa päevast või mõne päeva nädalas. Suuremates asulates on ka ööpäevaringselt töötavaid lasteaedu. Need on mõeldud vahetustega tööd tegevate vanemate lastele.

Lastepargid

Lisaks lasteaedadele võib olla ka valla/linna järelvalve all tegutsevaid lasteparke, kuhu võib minna eelnevalt ette teatamata ja tasuta. Lastepargi personal korraldab lastele tegevust. Alla 4-aastastel lastel peab olema oma hoidja kaasas. Mõnedes lasteparkides on pargitädid, kes võivad hoida last teatud aja eraldi tasu eest.

Avalikud lasteaiad

Paljudes valdades/linnades on valla/linna järelvalve all tegutsevaid avalikke lasteaedu. Ka nendesse võib minna ette teatamata ja tasuta. Avalikes lasteaedades osalevad vanemad ise laste hoidmisel. Neis saab ideid ja tuge laste hoidmisel ja vanemad kohtuvad seal teiste täiskasvanutega.

Lastehoid integreerimiskoolituse ajal

Kui vald/linn võtab vastu pagulasi, siis korraldab see ka vanematele ühe aasta kestva integreerimiskoolituse. Koolituse ajaks korraldab vald/linn lastehoiu eelkooliealistele lastele, et ka väikeste laste emadel oleks võimalik osaleda koolitusel, õppida soome keelt ja tutvuda uue ühiskonnaga. Integreerimiskoolituse ajal on lastehoid pagulastele tasuta.

Lasteaiakoha taotlemine

Lasteaiakohta tuleb taotleda neli kuud varem kui seda vajatakse. Töö- või õppekoha saanud vanemate lastele võib lasteaiakoha saada ka kiiremini. Valla/linna sotsiaalbüroo või lähima lasteaia poole tasub pöörduda alati juba varakult. Seal saab infot lasteaiakoha taotlemise korra ja mitmesuguste lastehoiuvariantide kohta.

Lasteaiamaksud

Lasteaiamaksud olenevad perekonna suurusest ja sissetulekutest. Maks makstakse kord kuus.

Nullklassid

Koolieelne õpetus korraldatakse kõigile 6-aastastele enne kooliminekut. Nullklassis harjutatakse neid põhilisi oskusi, mida lapsed koolis vajavad. See hõlbustab neil koolitee alustamist. Õpetus on tasuta, vähemalt pool päeva korraga, ja kestab aasta aega. Nullklassis osalemine on vabatahtlik, aga soovitatav. Täpsemat infot nullklassi kohta saab elukohale lähimast lasteaiast või koolist.

Noorte harrastustegevus

Noorte jaoks on olemas mitmesuguseid harrastusvõimalusi. Neid korraldavad mitmesugused noorsoo-organisatsioonid, spordiseltsid, kodanikeorganisatsioonid, koolid ja äriettevõtted. Paljudes kohtades on olemas ka spetsiaalselt noortele mõeldud ruume või noortemaju, kus korraldatakse mitmesugust tegevust alates kunsti- ja spordiharrastusest ja lõpetades arvuti- ja motoringidega. Harrastustega tegeldes on võimalik loomulikult viisil tutvuda eakaaslastega ja praktiseerida soome keelt. Näiteks spordiseltsid on väga populaarsed ja nende tegevuses

võivad osaleda igas vanuses lapsed. Infot harrastustegevuse kohta saab elukohavalla/linna noortebüroost, piirkondlikest ajalehtedest ja tegevuse korraldajatelt.

6. Abielu lahutamine

Abielu on vabatahtlik leping, mis on võimalik ka lõpetada. Abielulahutused on Soomes üsna tavalised. Abielulahutuse algatamiseks tuleb esitada oma elukoha järgsele alamastme kohtule vastav taotlus. Kohus ei uuri lahutuse põhjusi ega abikaasade vahelisi isiklikke suhteid. Abielu võib lahutada ka juhul, kui üks abikaasadest ei ole sellega nõus. Lisainfot saab tööministeeriumi, vähemustevolinikubüroo ja võrdsusküsimuste nõukogu üllitisest Võrdsena Soomes, teadmiseks muulastest naistele ja meestele. See on kättesaadav ka internetis www.mol.fi/migration

Alimendid

Lapse mõlemad vanemad on kohustatud hoolitsema lapse ülalpidamise eest. Kui perekonna vanemad lähevad lahku või vanemad ei ela muidu enam koos, on lapsel õigus saada alimente sellelt vanemalt, kellega koos ta ei ela. Lapsel on ka õigus regulaarselt kohtuda oma mõlemate vanematega. Alimentide osas võib kokku leppida lepinguga, mille vanemad sõlmivad valla/linna sotsiaalbüroos lastekaitseinspektori juures. Teine võimalus on, et alamastme kohus teeb alimentide kohta otsuse. Alimentide suurus oleneb mõlema vanema majanduslikust olukorrast ja lapse ülalpidamise vajadusest.

Elatustoetus

Lapsel on õigus saada vallalt/linnalt elatustoetust juhul, kui tema vanemad on jätnud maksmata alimendid, mis on kinnitatud kohtuotsusega või vanemate poolt sõlmitud lepinguga. Elatustoetust taotletakse lapse elukoha järgselt sotsiaalametilt. Elatustoetust maksev vald/linn nõuab maksmata alimendid alimendikohuslaselt sisse. Kui alimendid on alimendikohuslase maksevõimetuse tõttu kinnitatud väiksemaks kui elatustoetus, on lapsel aga õigus saada täit elatustoetust, kusjuures elatustoetuse ja sellest väiksemate alimentide vahet ei nõuta alimendikohuslaselt tagasi. Elatustoetust makstakse ka väljaspool abielu sündinud lapsele, kelle isa ei ole tuvastatud, ning kasulapsele, kelle kasuvanem on üksi adopteerinud.

7. Kooliskäimine ja õppimine

Kõik Soomes elavad lapsed on õppekohuslased. Neil on õigus käia tasuta põhikoolis. Lapsed hakkavad koolis käima põhikooli sügissemestri algusest alates tavaliselt sel aastal, kui nad saavad 7-aastaseks. Enamasti käivad lapsed oma kodule lähimas koolis. Vanematel tasub pöörduda kas valla/linna haridusameti või lapse tulevase kooli poole.

Põhikool

Põhikool on üheksaklassiline. Mõnedes koolides on vabatahtlik 10. klass. Pärast põhikooli lõpetamist jätkab suurem osa noortest õpinguid gümnaasiumis või kutsealases õppeasutuses. Tüdrukutel ja poistel on õppimiseks võrdväärsed võimalused. Muulastele on võimalik alguses korraldada õpetust omaette rühmades. Pärast soome klassi üleviimist on õpilasel võimalus saada tugiõpetust ka oma emakeeles.

- **Toitlustus**

Põhikooli õpilastele pakutud toit on tasuta. Kui laps vajab eridieeti, võib selles osas kooliga eraldi nõu pidada enne kui laps hakkab koolis käima.

- **Usuõpetus**

Koolides õpetatakse usuõpetust. Koolides korraldatakse alternatiivina usuõpetusele ka ellusuhtumisõpetuse õpetamist. Vanemad võivad arutada erinevaid võimalusi lapse õpetajaga.

Gümnaasiumid ja kutsealased õppeasutused

Pärast põhikooli lõpetamist jätkavad noored õpinguid tavaliselt gümnaasiumis või kutsealases õppeasutuses. Gümnaasiumi ja peaaegu kõikidesse põhikooli baasil kutsealastes õppeasutustesse pääsemiseks tuleb esitada samaaegne ühistaotlus. Õpilased valitakse vastavalt õppeedukusele, aga mõnedesse ametikoolidesse on sellele lisaks ka sissepääsueksam või keeleksam. Muulane võidakse valida õppeasutusse ka paindliku menetluse teel juhul, kui tal ei ole tõendit soome põhikooli lõpetamise kohta.

Kolm aastat kestev kutseväljaõpe annab noorele teatud elukutse. Muulased võivad enne seda osaleda kutseväljaõppeks ettevalmistaval koolitusel, mis kestab umbes aasta aega.

Gümnaasium on 2-4 aastat kestev üldhariduslik kool, mille lõpuks sooritatakse küpsuseksam. Muukeelne taust võetakse küpsuseksami puhul mitmeti arvesse. Pärast gümnaasiumi lõpetamist on võimalik jätkata õpinguid kõikides ülikoolides ja kõrgkoolides. Ka 3-aastane kutseväljaõpe võimaldab jätkata õpinguid kõrgkoolides.

Täiskasvanud võivad sooritada põhikooli ja gümnaasiumi kogu kursuse või üksikuid õppeaineid õhtugümnaasiumides, kus õppetöö toimub õhtuti. Kutsealastes õppeasutustes on täiskasvanute jaoks omaette rühmad.

Integreerimiskoolitus

Muulastele püütakse kindlustada soomlastega võrdväärne seisund koolitusteenuste ja õppesotsiaalsete soodustuste kasutamisel. Koolitus parandab valmidust teha elus teadlikke valikuid. Soomes elaval õppekohuslase vanuses muulasel on õigus samale põhikoolitusele kui soomlastelgi. Püütakse kindlustada ka täiskasvanud muulastele tööelus vajalik koolitus, jätkukoolitus ning kutseoskuste säilitamine. Eesmärgiks on, et välismaal omandatud haridus ja sooritatud õpingud ning töökogemus loovad aluse koolituse kavandamisele ja täiendamisele Soomes. Eesmärgiks on ka võimalikult hea kakskeelsuse saavutamine: soome või rootsi keele valdamine ja oma emakeele ja kultuuri säilitamine.

Integreerimiskoolitus toetab ja edendab muulaste integreerumist soome ühiskonda. Lisainfot integreerimise kohta saab tööministeeriumi poolt avaldatud brošüürist "Muulaste integreerumine Soome" ja internetist www.mol.fi/migration.

Kõrgkoolid, kutsekõrgkoolid ja ülikoolid

Kõrgkoolide, kutsekõrgkoolide ja ülikoolide õppurid valitakse koolitunnistuste ja sisseastumiseksamite alusel. Eri koolide sissepääsunõuded erinevad aga üksteisest, sellepärast peab õppur võtma juba varakult kontakti selle õppeasutusega, millesse kavatseb astuda. Enamikus ülikoolides, kutsekõrgkoolides ja kõrgkoolides on välismaalaste jaoks omad õppekonsultandid. Peale selle korraldab suveülikool õpetust ka suvekursustel. Neil kursustel võivad osaleda ka inimesed, kes ei õpi kõrgkoolis.

Rahvakoolid

Rahvakoolides võib omandada põhikooli- või gümnaasiumihariduse või õppida üksikuid aineid. Peale selle korraldavad rahvakoolid ka kutsealast koolitust. Mõnedes rahvakoolides on muulastele omad rühmad. Õppetöö toimub kogupäevaõppena ja õppurid elavad tavaliselt kooli ühiselamus.

Rahvaülikoolid

Paljudes kohtades Soomes tegutsevad rahvaülikoolid. Need on väga populaarsed täiskasvanutele mõeldud õppeasutused. Rahvaülikoolides õpitakse tavaliselt vabal ajal, enamasti kord nädalas. Kõige populaarsemad ained on võõrkeeled. Peale selle võib neis õppida mitmesuguseid praktilisi oskusi või kunstiaineid ja tegelda kehakultuuriga. Lisainfo www.ktol.fi

Õppetoetus

Õppetoetust võib taotleda Kelast gümnaasiumis, rahvakoolis, kutsealases õppeasutuses ning ülikoolis ja kõrgkoolis õppimiseks. Õppimine peab olema õppuri põhitegevus ja see peab kestma vähemalt kaks kuud. Toetuse saamise eelduseks on, et inimesel on õppekoht olemas ja ta vajab majanduslikku tuge. Ilma perekonnata õppur võib saada ka elamistoetust, mille suurus oleneb üüri suurusest. Perekonna ühise korteri eest tasumiseks võib õppur taotleda üldist elamistoetust.

Õppur võib saada ka pangast riigi garantiiga õppelaenu. Laenu intresse tuleb maksta pangale juba õppimise ajal, aga laenu tagasimaksmine toimub tavaliselt alles pärast õpingute lõppemist.

Koolitustoetus

Koolitustoetust makstakse tööjõukoolitusel osalevale töötule. Ka integreerimiskoolitus on tööjõukoolitus. Koolitustoetus on veidi suurem kui tavaline töötustoetus.

8. Tervishoid

Tervisekeskused

Igas vallas ja linnas on olemas tervisekeskus, mis hoolitseb valla/linna elanike põhitervishoiu eest. Selgita välja, millise tervisekeskuse alla kuulud; tavaliselt on see kodule kõige lähemal asuv tervisekeskus. Tervisekeskus võtab täiskasvanute arstilkäimise eest kas aastamaksu või külastusmaksu, mida võidakse võtta kõige rohkem kolm korda aastas. Alla 15-aastastele on tervisekeskuse teenused tasuta. Tervisekeskuses meditsiiniõe vastuvõtul käimine on tasuta ka täiskasvanutele.

Aeg tervisekeskuse arsti vastuvõtule tuleb eelnevalt kinni panna. Ainult väga akuutse abivajaduse korral võib vastuvõtule minna aega eelnevalt reserveerimata. Eesmärgiks on, et tervisekeskuses pääseks tavalistele uuringutele ja ravile kolme päeva jooksul. Tervisekeskustes on korraldatud valve ka öhtuti ja nädalavahetustel, aga mitte kõigis.

Tervisekeskused pakuvad ka hambaarsti teenuseid, aga eriti suuremate linnade tervisekeskustes ei ole võimalik ravida kõikide täiskasvanute hambaid. Erahambaarsti poolt antud ravi kulude eest võib taotleda Kelalt hüvitust.

Naistenõuandlad

Tervisekeskustes on naiste- ja lastenõuandlaid. Ootava ema ja tulevase lapse tervislikku seisundit jälgitakse naistenõuandlas kogu raseduse jooksul. Nõuandlasse tuleks minna enne neljanda raseduskuu lõppemist, kuna see on beebitoetuse saamise eelduseks. On võimalik pöörduda ka eraarsti poole, aga peaaegu kõik ootavad emad Soomes kasutavad nõuandla teenuseid. Nõuandla korraldab ka sünnitus- ja pereettevalmistust last ootavatele emadele ja isadele. Suurem osa tulevatest isadest osaleb Soomes sellisel ettevalmistusel.

Soomes naised sünnitavad tavaliselt haiglas. Suurem osa isadest viibib sünnitamise juures. Naiste nõuandlad korraldavad sageli ka tutvumisi tulevase sünnitushaiglagaga.

Naiste nõuandla teenused on kasutajatele tasuta.

Lastenõuandlad

Sünnitanud ema arstlik järelkontroll tehakse naistenõuandlas, aga seejärel lähevad laps ja perekond üle lastenõuandla klientideks. Nõuandlas jälgitakse lapse tervist ja arengut ning antakse lapse saanud perele mitmesugust tuge. Nõuandlas saab laps ka Soomes järgitavale vaksineerimisprogrammile vastavad vaksineerimised. Lapse võivad viia nõuandlasse kas ema või isa või mõlemad koos.

Lastenõuandlad korraldavad ka emadele ja isadele ja ka tervetele peredele kursusi ja vestlusi. Nendel osaledes võivad perekonnad tutvuda teiste samasuguses olukorras olevate perekondadega ja saada asjatundlikku abi lapse tervise, arenemise ja kasvatusega seotud küsimustes.

Lastenõuandla teenused on kasutajatele tasuta.

Koolitervishoid

Kui laps läheb kooli, läheb ta lastenõuandla kliendist üle koolitervishoiu kliendiks. Kooli medõde on koolis tavaliselt paar päeva nädalas, mil lapsed võivad käia tema vastuvõtul. Ka vanemad võivad pöörduda kooli medõde poole.

Nõuandlas alustatud vaksineerimisprogrammi täitmist jätkatakse koolis. Kooli medõde kontrollib laste tervislikku seisundit regulaarselt, kooliarst kontrollib lapsi harvemini. Kooli medõdele või kooliarstile tasub rääkida lapse võimalikest probleemidest, sest nii on võimalik juhtida laps näiteks psühholoogi või logopeedi juurde ravile. Koolilaste hambaid kontrollitakse regulaarselt ja ravitakse tervisekeskuses.

Vallad/linnad korraldavad koolitervishoiu põhikoolide, ametikoolide ja gümnaasiumide õpilastele. Kõrgkoolide üliõpilaste tervishoiu eest vastutab Üliõpilaste Tervishoiufond.

Koolitervishoid ja koolilaste hambaravi on kasutajatele tasuta.

Haiglad

Uuringutele ja haiglaravile pääseb ainult tervisekeskusearsti või eraarsti saatekirjaga. Hädaolukorras ei ole saatekirja vaja. Eesmärgiks on, et haigla polikliinikusse uuringutele pääseks kolme nädala jooksul arsti saatekirja saabumisest haiglasse, ja ravile kolme või hiljemalt kuue kuu jooksul ravivajaduse kindlakstegemisest polikliinikus. Sageli venivad ooteajad ettenähtust pikemaks.

Patsient maksab haiglas veedetud aja eest mõõdukat ööpäevatasu, mis hõlmab uuringuid, protseduure, ravimeid, ravi ja toitlustamist.

Eraarstid

Suuremates asulates ja linnades on ka eraarste ja erahambaarste. Soomes on ka mõningaid erahaiglaid. Erasektoris on tervishoid sageli palju kallim kui tervisekeskuste või avalike haiglate poolt pakutav tervishoid.

Kela hüvitab osa eraarstide ja hambaarstide poolt antud ravi hinnast.

Ravimid

Ravimeid võib osta ainult apteekidest. Kela hüvitab osa arsti poolt määratud ravimite hinnast.

Patsiendi õigused

Soomes kehtib seadus patsiendi õigustest. Selle seaduse kesksed sätted on:

- ❖ Patsiendil on õigus saada head ravi ja kohtlemist. Võimaluste piires arvestatakse patsiendi emakeele, kultuuritausta ja isiklike vajadustega.
- ❖ Ravimiseks on vaja patsiendi nõusolekut.
- ❖ Patsiendile antakse infot tema tervisliku seisundi ja ravi kohta: mida ravi sisaldab, milliseid riske see kaasa toob ja milliseid ravialternatiive patsiendil on. Patsient võib ravist ka täiesti keelduda.
- ❖ Ravi ootama sunnitud patsiendile teatatakse ootamise põhjus ja selle arvatav kestus.
- ❖ Lapspatsiendi oma arvamus tuleb arvesse võtta siis, kui laps on piisavalt arenenud selle väljendamiseks. Lapse arengutaset hindab arst või muu spetsialist.
- ❖ Lapse hooldajal ei ole õigust keelduda ravist, mis on vajalik alaealise elu või tervist ohustava ohu tõrjumiseks.
- ❖ Raviga rahulolematu patsient võib teha raviasutusele märkuse või esitada kaebuse tervishoiuga tegelevale järelvalveasutusele, tavaliselt läänivalitsusele.
- ❖ Raviasutusel peab olema patsienti abistav patsiendivolinik.

9. Invateenused

Soomes püütakse korraldada puuetega inimeste elu nii, et nad võiksid käia koolis, õppida, elada ja töötada võrdväärsena teiste hulgas. Vald/linn pakub invateenusteseaduse kohaselt puuetega inimestele teenuseid ja majanduslikku abi. Taastusravi hulka kuuluvad muuhulgas ka abivahendid ja kohanemistreening. Transporditeenused, tõlgiteenused, korteri ümberehitustööd ja elamisteenused on subjektiivsel õigusel põhinevad teenused. Meditsiiniline taastusravi korraldatakse tervishoiuasutuste kaudu.

Isikliku abistaja teenuseid võimaldatakse vastavalt vajadusele. Abistaja aitab igapäevastes toimetustes ja koolis või tööl käimises.

Lisainfot invateenuste ja taastusravi kohta annavad invaorganisatsioonid, sotsiaalbürood ja haiglad.

Kela toetus puuetega inimestele ja kroonilistele haigetele

- **Erihooldetoetus lapse vanematele**

Emal või isal võib saada maksustamisele kuuluvat erihooldetoetust juhul, kui ta osaleb oma alla 16-aastase lapse hooldamisel näiteks haiglas või mõningatel juhtudel kodus. Seda toetust võib maksta juhul, kui ema või isa ei saa lapse hooldamise tõttu tööl käia ega saa seetõttu palka. Erihooldetoetuse suurus oleneb hooldaja tuludest ja seda võidakse maksta tavaliselt kõige rohkem 60 tööpäeva eest aastas.

- **Haige või puudega lapse hooldetoetus**

Kela maksab puudega või krooniliselt haige lapse koduhoolduse toetamiseks eraldi hooldetoetust. Toetust saab alla 16-aastane laps, kes vajab hooldust vähemalt pool aastat ja sellest tekib täiendavaid kulusid.

Hooldetoetuse saamist perekonna sissetulekud ei mõjuta ja toetus ei kuulu maksustamisele.

- **Invatoetus**

16-64-aastane haige või puudega inimene võib saada Kelalt haiguse või puude tõttu invatoetust. Toetust makstakse juhul, kui selle inimese töövõime on puude tõttu nõrgenenud vähemalt aasta aega. Toetus ei kuulu maksustamisele. Need puudega inimesed, kes ei ole võimelised tööd tegema, võivad taotleda Kelalt töövõimetuspensionit.

- **Taastusravi**

Alla 65-aastane raske puudega inimene võib taotleda Kela poolt korraldatavat pikaajalist või põhjalikku meditsiinilist taastusravi. Kela võib maksta ka ametialase taastusravi kulusid. Ka kindlustusfirmad võivad maksta taastusravikulusid. Taastusraviraha võib taotleda taastusravis osalemise aja eest juhul, kui taastusravi eesmärgiks on inimese töövõime säilitamine või taastamine. Raha makstakse selle aja eest, mille jooksul inimene ei saa tööd teha.

10. Teenused vanuritele

Vanurid elavad Soomes harva koos oma täiskasvanud lastega. Tavaliselt elavad vanurid oma korterites, vanuritele mõeldud hooldekodudes või vanadekodudes. Laste ja lastelaste abi ja lähedus on aga vanuritele tähtsad. Kui omaste abi ei ole piisav näiteks töölkäimise tõttu, võivad vanurid saada abi väljastpoolt.

Koduteenused

Kodus elav vanur võib vajaduse korral saada väljastpoolt kodu professionaalset abi. Eesmärgiks on, et vanur võiks võimalikult kaua elada kodus. Valla/linna sotsiaalteenuste büroost võib vanur paluda koduteenuseid igapäevaste toimetuste tegemiseks, millega ta ei saa ise hakkama. Koduteeninduspersonal aitab ravi ja hooldusega seotud toimetustes, näiteks poeskäimises, toidu valmistamises, pesemises ja koristamises. Klient maksab teenuste eest vastavalt oma sissetulekutele. Vanurid võivad ka osta toitlustusteenuseid, mis tähendab seda, et soodsahinnalised soojad toidud tuuakse neile kokkulepitud ajal koju kätte. Lisaks sellele on

paljudes valdades/linnades eraldi vanurite teeninduskeskused, kus vanurid võivad söömas käia ning osaleda õppe- ja harrastustegevuses.

Hooldekodud ja vanadekodud

Vanurite jaoks, kes ei saa üksi kodus enam hakkama, on olemas hooldekodud. Need on tavalised üürikorterid või eraldi selleks otstarbeks ehitatud korterid, kus abistavat personali on saada vastavalt vajadusele. Vanadekodudes elavad vanurid, kes ei saa hakkama ilma pideva hoolduseta.

11. Kuidas sotsiaalset kaitset rahastatakse?

Sotsiaalse kaitse kulud kannavad maksumaksjad, kes maksavad Soomes tulumaksu riigile ja elukohavallale/linnale oma tuludelt ja omandilt. Tulumaksudest rahastatakse sotsiaalne kaitse ja avalikud teenused. Tulumaksude arvel haldab riik muuhulgas ka maantee- ja raudteevõrgustikku ja ühiskondlikku transporti.

Töötaja peab alati tööle asudes toimetama tööandjale oma tulumaksukaardi, mille saab kohalikust maksubüroost.

Tööandja peab töötajad alati kindlustama, olgu nad siis soomlased või muulased, noored või vanad. Siis kuulub töötaja palgapõhise pensioni- ja sotsiaalse kaitse alla töötuse, töövõimetuse ja vanaduse korral. Palga alusel arvestatav kaitse on tavaliselt parem kui Kela poolt makstav põhikaitse. Näiteks tööpension koguneb töötaja ja tööandja poolt makstavatest pensionimaksetest. Praktiliselt tegeleb kindlustamisega tööandja, kes arvestab töötegija palgast peale tulumaksu maha ka töötaja poolt makstava osa pensionikindlustusest. Eläketurvakeskusest võib tasuta tellida väljavõtte oma töösuhteregistrist. Selles on näha kõik need makstud palgad, mille põhjal tööpensioni hakatakse maksuma.

12. Kust saada abi probleemolukordades?

Tähtsad telefoninumbrid

Hoidke telefonikataloog alati kättesaadaval. Tähtsatest numbritest tasub teha loend telefoni kõrvale.

Hädaolukord

Üldine hädanumber on 112. Üldine hädanumber on kehtiv kogu Soomes. Sellel numbril võib helistada tasuta. Üldisel hädanumbril helistamisega võib kohale kutsuda kiirabi, politsei ja tuletõrje.

Vaimse tervise hoole ja kriisiteenused

Kui uus olukord masendab või on raskusi perekonna või abikaasaga, tuleb kõhklematult abi paluda. Probleeme on alati lihtsam lahendada siis, kui need on veel väikesed. Abi palumisel ei ole vaja mingisugust saatekirja, aga helistage ette ja tellige endale aeg. Kui vajate tõlki, tuleb aja tellimisel sellest teatada.

Vaimse tervise hooldebürood ja perenõuandlad

Vaimse tervise hooldebürood annavad nõu ja korraldavad uuringuid ja ravi vaimse tervisega seotud probleemide korral. Ka valdade/linnade perenõuandlatest saab tasuta nõu, uuringuid ja ravi. Abi saab ka inimsuhtete, perekonnaelu ja laste kasvatamisega seotud küsimustes.

Lisainfo:**SOS keskus**

Helsingis töötab kriisikeskus. See teenindab kõiki Soomes elavaid muulasi ja nende perekondi vaimse tervisega seotud ja sotsiaalsete probleemide korral. Teenused on tasuta. Aeg tuleb eelnevalt reserveerida.

SOS-keskus

Maistraatinportti 4 A, 4.krs

00240 Helsinki

tel. (09) 413 505 01 (valve tööpäevadel kl. 9-15)

faks: (09) 4135 0570

www.mielenterveysseura.fi

Edela-Soome Vaimse Tervise Seltsi tugijaam

Tugijaam annab Edela-Soomes elavatele muulastele ja nende perekonnaliikmetele tasuta tuge ja abi rasketes eluolukordades.

Lounais-Suomen Mielenterveysseura ry.

Kriisikeskus, Turun tukiasema

Yliopistonkatu 24 a B 4, 6 krs

20100 Turku

tel. (02) 233 3442 (valve tööpäevadel kl. 10-15)

faks (02) 273 8779

Piinatute rehabiliteerimiskeskus

Piinatute rehabiliteerimiskeskusest saavad abi piinamist osaks saanud pagulased ja nende omaksed. Ka asüülitaotleja võib minna keskusesse ravile. Rehabiliteerimiskeskusest võib aja kinni panna telefoni teel, kirja teel või ise keskusel käies. Võib ka paluda, et sotsiaaltöötaja paneks teile aja kinni.

Mäkelänkatu 58-60, 4. krs.

00510 HELSINKI

Tel. (09) 7750 4584, tööpäevadel kl. 8.30-15.00

faks (09) 260 0220

kitu@helsingindiakonissalaitos.fi

Kidutettujen kuntoutuskeskus

Munkkisaarekatu 16 A

01500 Helsinki

tel. (09) 7750 7584

Turvakodud

Turvakodud annavad pelgupaiga perekonnaliikmetele, kes kodus satuvad vaimse või füüsilise vägivalda ohvriteks. Peaaegu kõik kliendid on emad, aga ka isad pääsevad turvakodusse. Lapsed võib turvakodusse kaasa võtta. Turvakodusid on kõikides suuremates kohtades, väiksemates valdades on eraldi kriisikortereid.

Oma elukohale lähima turvakodu kontaktandmed saab valla/linna sotsiaaltöötajalt. Hädaolukorras aitab ka kohalik politsei turvakodu leidmisel, kui sotsiaalbüroo on suletud.

A-kliinikud

A-kliinikusse võib minna oma või lähedase inimese uimastisõltuvuse korral. Kliinikus tegeldakse alkoholi-, ravimi- ja narko- ning muude sõltuvusprobleemidega. Vastuvõtule võib tulla sõltuvuse katkestamiseks või uimastite kasutamisest tekkinud kriisiolukordade lahendamiseks. Kohaliku A-kliiniku kontaktandmed saab valla/linna sotsiaalbüroost.

Õigusabi

Juriidiliste probleemide korral aitavad ja nõustavad valla/linna õigusabibürood. Büroodest saab ka õigusabilise teenuseid kohtuprotsessi puhul. Teenuste eest makstakse vastavalt kliendi maksevõimele. Halvas majanduslikus olukorras olev inimene võib saada kohtuprotsessile õigusabilise tasuta.

Vähemustevolinikubüroo

Vähemustevolinik jälgib välismaalaste juriidilise seisundi ja õiguste arenemist, teavitab muulastega seotud seadusandlusest ning nõustab põhiliselt välismaalaste õiguskaitse ja diskrimineerimisega seotud küsimustes. Büroosse võib helistada ja nõu küsida ning seal võib ka isiklikult kohal käia. Sel juhul tuleb eelnevalt aeg kinni panna.

Vähemmistövaltuutettu

Työministeriö

Mikonkatu 4, 6. krs

PL 34

00023 VALTIONEUVOSTO

Telefon: +358 9 160 06 (keskus)

Telefaks: +358 9 160 47002

Pagulaste nõustamiskeskus

Pagulaste nõustamiskeskuse juristid annavad tasuta õigusabi ja nõustavad asüülitaotlejaid, pagulasi ja muid välismaalasi. Pagulaste nõustamiskeskus annab abi eelkõige asüüli taotlemisega seotud küsimustes, aga nõu võib küsida ka muudes välismaalase õigusliku seisundiga seotud küsimustes. Kohtumiseks tuleb alati aeg kinni panna.

Nõu võib küsida ka telefoni teel. Pagulaste nõustamiskeskusel on bürood peale Helsingi veel ka Vaasas, Kouvolas ja Oulus. Keskbüroo asub Helsingis:

Pakolaisneuvonta ry

Varastokatu 12 B, 00580 Helsinki

tel. (09) 2519 000, faks (09) 2519 0020

e-post: pakneuv@kaapeli.fi

www.pakolaisneuvonta.fi

Erajuristid

Soomes on juriste, kes on spetsialiseerunud muulaste juriidiliste probleemide lahendamisele. Erajuristide teenused on tavaliselt üpris kallid, aga teatud juhtudel hüvitab ühiskond kohtukulud. Erajuristide kontaktandmed on ära toodud telefonikataloogis.

Lisainfo: www.lakimiesliitto.fi

Rahvusvaheline inimeste otsing

Kui otsite oma kadunud perekonnaliiget, on soovitatav pöörduda Soome Punase Risti (SPR) poole. Otsingu käivitamiseks võtke kontakti SPR-i keskbürooga. See organisatsioon nõustab ka asüülitaotlejaid ja pagulasi ning jälgib nende õiguskaitse teostumist. Peale selle on SPR-i kohalikel organisatsioonidel tugiisikuid. Punase Risti osakonnad on avatud kõigile selle tegevusest huvitatutele.

Suomen Punainen Risti
Tehtaankatu 1 a
00140 Helsinki
tel. (09) 129 31

Kasulikud veebiaadressid

www.suomi.fi

<http://virtual.finland.fi>

www.eduskunta.fi

www.vn.fi

www.mol.fi

www.stm.fi

www.formin.fi

www.oph.fi

www.eurooppa-tiedotus.fi

www.kela.fi

<http://www.lib.hel.fi/mcl>

www.makupalat.fi

Edita Prima Oy

Materjali on uuendanud:

Pirkko Jyväkorpä, tööministeerium

Eeva-Liisa Niinioja, Rahvapensioniamet (Kela)

See brošüür on ära toodud ka aadressil: www.mol.fi/migration/

Avaldaja ja kirjastaja:

Tööministeerium, Rahvapensioniamet

ISBN: 951-735-781-8

5. uuendatud trükk

Kujundus: Nick Fredriksson

Graafiline kujundus ja trükkimine Editä Prima Oy, Helsinki 2003

asiakaspalvelu.prima@edita.fi

tel. 020 450 011

faks 020 450 2470
V i r o
EDITA Oyj
PL 800, 00043 EDITA, keskus 020 450 00
Asiakaspalvelu
telefon 020 450 05, faks 020 450 2380

Materjali tõlkeversioonid:

- soome
- rootsi
- eesti
- inglise
- prantsuse
- vene
- pärsia
- kurdi
- araabia

Internetiversioonid:

www.mol.fi/migration

- serbohorvaadi
- somaaļi
- albaania
- vietnami
- dari

TM 7.902